

Kesk-Aasia ja Kaukaasia
Lambakoerte Tõuühingu
INFOLEHT 2-2008 (17)

Ilmub vähemalt
2 korda aastas

Toimetus:
Olga Guivan
Kaija Tubli

**Eesti Kesk- Aasia ja Kaukaasia
Lambakoerte Tõuühing**

Paldiski mnt. 42D
10612 Tallinn
tel. 6721260
e-mail: info@cocaoclub.ee
www.cocaoclub.ee

SISUKORD

Olga Guivan
Tõuühingu erinäitus Tallinnas 2

Aleksander Lember, põllumajandusdoktor
Koerte valmistoidud 10

KLUBI INFO 13

TÕUHINGU ERINÄITUS TALLINNAS

Olga Guivan

Olen meie tõuõhingu erinäitust korraldanud juba üheksa aastat. Peaaegu iga kord tekib selle ettevalmistamisel mingeid probleeme, mis korraldajaid nende lahendamisel karastavad ja vajalike kogemustega rikastavad ning mis lõppkokkuvõttes siiski lahenevad. Käesoleva aasta näitus ei tundunud enam millegi poolest erilise või hirmuäratavana. Juba jaanuaris sain nõusoleku kavandatud kohtunikult (M. Polivanov), vormistasin ja saatsin teele viisakutse. Märtsikuus sain nõusoleku hotelliomanikelt, kelle territooriumi oleme näituse tarbeks kaks viimast aastat kasutanud.

Varakult ostsime valmis auhinnad, alustasime registreerimisega ning üldiselt kulgeski kõik rutiinselt ja hämmastavalt rahulikult. Eelnevaid kogemusi arvesse võttes helistasin veel mitmeid kordi kohtunikule veendumaks, et kõik sujub kavakohaselt. Neljapäeval, kaheksandal mail helistasin taas ja uurisin piletite kohta. Sain vastuseks, et kõik on normaalne ning leppisime kokku, et võtan veel viimast korda ühendust kolmapäeval, 14-ndal mail. Nagu ikka oli näituse-eelne nädal täis kõikvõimalikke organisatoorseid pisiasju ja nendega tegeledes tabasin end ühtäkki mõttelt, et kõik läheb kuidagi kahtlaselt sujuvalt. 14-nda mai kolmapäeva keskpäeval- vähem kui kolm ööpäeva enne näitust- saan lühikesest telefonikõnest teada, et meie kohtunik põeb kopsupõletikku ning näitusele tulla ei saa...

Mida tundsin pärast seda on raske edasi anda, niisamuti ei suuda seniajani täpselt meenutada oma edasiste tegevuste järjestust ega tehtud telefonikõnede hulka. Lõppkokkuvõttes lahendus olukord neljapäeva õhtuks- Larissa Galjoskarova, kes on suure staazhiga kohtunik ning ammustest aegadest eksisteeriva kesk-aasia lambakoerte kasvanduse „Grei Vest“ üks omanikke, pidi pühapäeval koeri hindama Lätis Valka linnas ning oli lahkesti ja üsnagi hulljulgelt nõus loobuma juba olemasolevast piletist ning päev varem Tallinna tulema. Kirjutan „hulljulgelt“ kuna tõtt-õelda ei olnud sajabrotsendiliselt kindel, kas tema Läti päritolu viisaga on vene-estli piiri ikka võimalik ületada (liitusime Shengeni lepinguga ju suhteliselt hiljaaegu). Samas veensin vastupidises samuti kahtlevat Larissa Viktorovnat...

Veel üks unetu öö ja ongi 17-nes mai. Ilmaennustuste kiuste särab taevas võrratu päike, „Moskva-Tallinn“ rongi vagunist astub välja meie naeratav kohtunik. Elu on siiski ilus ja imeline!

Nüüd aga koertest. Kõik tõuõhingu liikmed võivad ühingust saada erinäituse DVD, milles on üsna hästi kuulda ka kohtuniku kirjeldus koera kohta. Siin üritan vaid pisut toimunut kommenteerida ning võimaluse piires kohtuniku arvamust selgitada. Võib-olla õnnestub edaspidi saada mõningaid kirjalikke kommentaare Larissa Galjoskarovalt endalt.

Minu mulje hindamisest tervikuna- väga range, kuid oma valdkonda vaieldamatult hästi tundev. Arvan, et viimne kui üks erinäitusel osalenu võib „show-näitustel“ rahulikult ühe hinde võrra kõrgemale hindele loota. Kõik selle näituse „suurepäraseid“ aga võivad kerge südamega ükskõik kus SERT-ile ja muudele tiitlitele võistelda.

KAUKAASIA LAMBAKOERI oli 25- enam kui kunagi varem viimase üheksa aasta jooksul. Isaste Beebide klassis 5 osalejat. Üldiselt väga meeldivad lapsed, ehkki ilmselgelt eristub kaks liidrit. GAMAL (Baty Akmenu Gele x Carma) ja veel päris väikene, kuid juba täiesti meheliku ilmega ANGELICALLY FLOSS (Eldorado Akmenu Gele x Angelically Bessa). Mõlemad on hea luustikuga, suure pea ja mahuka rinnakorviga, mõlemal veidi nõrgad sidemed. Võidab Gamal, olles siiski juba enam väljakujunenud, sest sellises vanuses on üks kuu vanusevahet tihti määrav. Kolmanda ja neljanda koha saavad vastavalt GHAZAR (Baty Akmenu Gele x Carma) ja BARROMAL SHE-CAL BRANDY (Calvin x Sheila)- neil mõlemal on puudusi jäsemete ehituses, kuid Ghazar edestab konkurenti pea kujult ja ilmekuselt. Viieandaks saab tervikuna vägagi tõuline ja väljendusrikas kutsikas tuntud Peterburgi kasvandusest „Tskaro“- TSKARO HASBULAT, kellel on kahjuks ilmselt tugeva ainevahetushäire tõttu märgatavalt kõverdunud esijäsemed.

Emaste Beebi klassis 2 kutsikat. Mõlemad on minu arvates võrdset klassi. Võidab tugevama keha ja parema liikumisaparaadiga BARROMAL SHE-CAL BAFFY (Calvin x Sheila). Tema

kaasvõistleja GHORA (Baty Akmenu Gele x Carma) pea on küll huvitavam, kuid laudjas on küllaltki luipu (kaldus), millega kaasuvad seotud liigutused. Parima Beebi tiitli saab loomulikult isane kutsikas, kuna mõlemad beebi klassi isased on hetkeseisuga ilmselgelt huvitavamad kummastki esitletud emasest.

GAMAL- Tõu Parim Beebi

BARROMAL SHE-CAL BAFFY- VSP
Beebi

Isaste juuniorite klassis esitleti kolme koera. Kõik said hindeks „Suurepärase“ ning järjestuse loogika oli ilmselge. Seda küllap isegi uustulnukaile. Kuna jutt käib isastest juunioritest, on täiesti võimalik, et pelgalt mõne kuu pärast näevad selles ringis osalenud välja hoopis teistmoodi ning nende järjestamine osutub kohtunikule keerulisemaks. Niisiis tuli kolmandaks külaline Leedust CEZARIS LOKIUKAS (Baty Akmenu Gele x Emira Akmenu Gele)-suurekasvuline, kitsavõitu, isase kohta väheldase peaga. Teiseks jäi ZEDON (Calvin x Zetaria Guram Wolrus), kes on head kasvu, keskpärase luustiku ja väga efektse karvkattega, kuid samas isase koera kohta mitte küllaldaselt koguka peaga. Ringi ilmseks liidriks oli tuntud Moskva kasvandusest pärit RUSSKII MEDVED VITIM (Russkii Medved Ozornik x Samotsvety Urala Chayka)- väikesekasvuline, kuid väga tõuline, tugeva luustiku ja suure, isegi robustsevõitu ent vaieldamatult isasele koerale iseloomuliku peaga. Vaatamata selgetele eelistele oli ringi liider ometi mingil hetkel käitumise pärast peaaegu diskvalifitseeritav. Ehkki siinkohal oleks õigem rääkida küll händleri diskvalifitseerimisest, kes ei suutnud ohjeldada tõule iseloomulikku, suguvendade vastu agressiivset käitumist demonstreerivat koera.

Austatud kaukaasia ja kesk-aasia lambakoerte omanikud! Olge tähelepanelikud! Kontrollige oma koera (eriti isast) ja jälgige hoolsalt teie ümber toimuvat. Pidage lugu kaasvõistlejaist! Ei ole raske õppida tundma koera käitumist tema kavatsitava tegevuse ärahoidmiseks. Ringis liikudes jälgige koertevahelist kaugust ja ärge pange koeri seisma näoga teineteise poole. Pidage meeles, et näitusel närveerivad koerad niisamuti nagu Te isegi ning kahluste ja hammustamiste oht on suurem.

Emaste juuniorite klassis võistlesid kaks pesakonnakaaslast ZIMSA ja ZIF (Calvin x Zetaria Guram Wolrus), kes on tervikuna sama tüüpi, tõulised, head kasvu ja kogukad. Esimeseks tuli Zimsa. Näituse Parimaks Juunioriks kuulutatakse Russkii Medved Vitim.

Noorte klassis osales koeri neli- kolm venda kasvandusest ANGELICALLY- CHESTER, CLIFF ja CIRIUS (Ahtar iz Aleksandrovoi Slobody x Angelically Bessa) ja BARROMAL SHE-CAL ABREKK (Arman x Sheila). Selle ringi isased olid sõjakalt meelestatud, millest andsid tunnistust kangelt ülestõstetud sabad ja vali lõrin. Õnneks valitsesid händlerid siin ringis oma koeri kindlalt ja kõik möödus vahejuhtumiteta. Neljandale kohale tuli kohtuniku sõnutsi liiga kerge kehaehitusega Angelically Chester hindega „Väga Hea“.

RUSSKII MEDVED VITIM- SP,TP Jun,PI2

ZIMSA- SP, VSP Jun, PE 4, Jun Sert

ANGELICALLY CIRIUS- Noo SP/1, PI 3

ULTRA IZ KLANA SIBIRSKOGO- Noo SP/1, PE 1, VSP, Sert

Kolmanda „Suurepärase“ sai suurekasvuline, hea luustikuga, kuid üsna „paljas“ Barromal She-Cal Abrekk. Esimesele kohale konkureerisid vennad Angelically Cliff ja Cirius. Mõlemad on ühetüübilised, suurt kasvu, keskmise luustikuga, väga kena karvkattega, veidi väheldase pea ja liigselt pika koonuga. Neil on hea liikumine. Kuid, nagu ikka, tuleb keegi esimeseks ja keegi teiseks. Seekord oli esimene Cirius ja teine Cliff.

Avaklassis osales vaid üks koer- Leedus sündinud ja elutsev väga tõuline, suurekasvuline ja efektne BARIS LOKIUKAS (Batyр Akmenu Gele x Tigra Akmenu Gele), kes saab hindeks loomulikult „Suurepärase“.

Ka Tšempionide klassis osales ainult üks koer ELDORADO AKMENU GELE (Dzhauri Zaur x Burja), kes sai hindeks küll „Suurepärase“, kuid ei ole kohtuniku meelest piisavalt massiivne ega pääsenud seetõttu parima isase valikul nelja parima hulka.

Näituse Parimaks Isaseks ja sertifikaadivääriliseks tunnistati Baris Lokiukas. Isaste võrdluses teiseks tuli juunioride võitja Russkii Medved Vitim, kes meie tõuühingu reeglite kohaselt sai ka „Parima Eesti Koera“ tiitli. Järjestuses kolmas oli Angelically Cirius ja neljas Angelically Cliff.

Emaste Noorte klassis osales samuti ainult üks, kuid see-eest suurepärase koer- keskmist kasvu, äärmiselt tõuline, tugev, ilusa väljendusriikka pea, suurepärase keha ja jalgadega ULTRA IZ KLANA SIBIRSKOGO (Hunhuz iz Stolitsy Sibirii x Tsunami iz Stolitsy Sibirii). Kaheldamatult hinne „Suurepärase“!

Emaste Avaklassis oli võistlejaid neli. Üks võimalikest ringi liidritest CORORA (Chemi Datvi Zhumagali x Rhonda) hakkas täiesti ootamatult lonkama, mis jättis ta paraku ilma edasist võistlemist võimaldavast hindest. Kolmest ringi jäänud koerast tuli tervikuna lihtsavõitu ja kerge kehaehitusega BERETTA (Ewerlu Ranger x Gloriaron Bibi) hindega

BARIS LOKIUKAS- Ava SP/1,PI1 TP, Sert

TELAVI- Ava SP/1, PE 2

ELDORADO AKMENU GELE- Ch SP/1

ANGELICALLY BIGGI-Ch SP/1, PE 3

„Väga hea“ kolmandale kohale. TALÕSH (Baron x Törke), kes tavaliselt üsna edukalt esineb, oli sedakorda täiesti karvutu, mis tegi kergesti märgatavaks esijalgade kitsa seisu, tingis hinde „Väga hea“ ja teise koha. Esimeseks antud ringis tuli eelmise pesakonnakaaslane TELAVI-keskmist kasvu, heas vormis ja tugeva kehaga koer, kellel on küllaltki head mõõtu pea juures liigselt kumer otsmik ja veidi nõgus koon.

Tšempionide klassis kaks osavõtjat- ANGELICALLY BIGGI (Gorec Aral x Angelically Bessa) ja tema ema ANGELICALLY BESSA (Ewerlu Ranger x Gloriaron Bonne). Mõlemad koerad on ülekaalulised ning Bessa lisaks ka karvavahetuses. Seetõttu Bessale hindeks „Väga hea“, tütrele aga „Suurepärase“ ning viimane jätkab võistlust Parima Emase tiitlile.

Vastavalt Eestis kehtivaile näituse eeskirjadele võistlevad kõigepealt „Suurepärase“ hinde saanud ja omas klassis esimese nelja parima hulka tulnud täiskasvanute klasside koerad Eesti Sertifikaadile (SERT). Antud juhul ei olnud konkurents suur, kuna taolisi koeri tuli kokku kõigest kolm. Võitja väljaselgitamine ei valmistanud raskusi- ilmselge liidrina eristus noorteklassi võitja Ultra iz Klana Sibirskogo. Teise koha eest võistlesid ava ja tšempionide klassi võitjad Telavi ja Angelically Biggi. Viimane, ehkki joontelt tõulisema peaga, on siiski liigeses kaalus ega taha eriti liikuda ning jäi kolmandaks. Parima Emase koera valikul lisanduvad mainitud kolmele „Suurepärase“ hinde saanud juuniorid. Siingi läks üllatuste ja muutusteta- juunioride klassi võitja Zimsa jäi üldjärjestuses neljandaks.

Näituse Tõu Parima esindaja valik oli kohtunikule küllap keeruline, sest võistlustules olid ju kaks tõeliselt suurepärast tõu esindajat. Võit läheb siiski meie külalisele Leedust- Baris Lokiukas'ele, kes on oivalises vormis ja küllusliku karvkattega suurekasvuline, võimas ja hetkeseisuga nägusam koer.

Kaukaasia lambakoerte hindamise lõpuks esitleti meie näitustel mitte just eriti levinud järglaste ja kasvatajaklassi. Mõlemas osales üks ja sama kasvandus „ANGELICALLY“ (om. Marju ja Raivi Ellik) oma peamise ja seni ainsa emase koeraga Angelically Bessa. Bessa

järglased moodustavad märgatava osa kaukaasia lambakoerte näitustel pidevalt osalevaist koertest. Nii et see kasvandus on oma töö eest igati Parima Kasvataja ja Parima Järglaste klassi tiitlit väärt! Eraldi tahaksin märkida sedagi, et kasvandus paneb igal aastal oma kasvandikele välja eriauhinnad.

Kennel "ANGELICALLY"- Kasvatajaklassi TP; ANGELICALLY BESSA- Järglasteklassi TP

ALDAN- Vet SP/1, TP Veteran

KESK-AASIA LAMBAKOERI oli seekord pisut vähem kui eelnevatel aastatel- kõigest 36 koera, kellest 10 olid beebid ja kutsikad.

Isaste beebide klassis oli osalejaid kolm. Esimeseks tuli ühe päeva pärast 6-kuuseks saav OZAR DALER AKMENU GELE (N-Potap x Ak Kele)- mitte eriti suurekasvuline, väga proportsionaalne, tugev, tõuline, hea ettevalmistusega. Teiseks tuli tema pesakonnakaaslane OZAR TASH- keskmisekasvuline, eelmisest massiivsem, kuid seejuures ka toorema ehitusega peaga, veidi liiga rippuvate ja õhukeste mokkaldega. Kolmas koht jäi kõige nooremale, vaevalt neljakuuseks saanud

ALTYNBAY ARZUV'ile (Luhtak x Chinatamani)- suurt kasvu, hea luustikuga, ilusa peaga, lüheldasevõitu rinnakorvi ja veidi liigselt luipu laudjaga.

Emaste Beebide klassis neli osalejat. Esimeseks tuli OZAR GUL AKMENU GELE (N-Potap x Ak Kele)- suurt kasvu, hea luustikuga, korraliku näituse-ettevalmistusega koer, kellel on väga kaunis pea ja natuke luip laudjas. Talle kuulus ka Parima Beebi tiitel. Kohad teisest neljandani jagasid omavahel õed ALTÕN YARA, YARITA ja YALLA (Ur x Altõn Haisha). Yara on lai, massiivne, kena pea ja heade jäsemetega, kuid näituse jaoks kahjuks täiesti ette valmistamata, lisaks ilmselt ka ebameeldivustunne esimesest pikast autosõidust. Yarita on keskmist kasvu, väga laia keha ja pisut robustsevõitu peaga. Yalla- keskmise kasvu ja luustikuga, hea keha ja jäsemetega, kuid mitte küllaldaselt massiivse koonu ja lihtsavõitu peaga koer.

OZAR DALER AKMENU GELE-VSP Beebi

OZAR GUL AKMENU GELE-TP Beebi

NURAB AKMENU GELE- TP Kutsikas

TYUSHLIK-VSP Kutsikas

GORZHUS TOBOI RAGDAN-Jun SP/1,
VSP Jun, PI 4, Jun Sert

ZITA-BAGIRA- Jun SP/1, TP Jun, PE2,
Jun Sert

Isaste Kutsikate klassis oli üks osaleja- NURAB AKMENU GELE (N-Potap x Bairak Azskaz Naivat). Suurekasvuline ja hea luustikuga, mõnevõrra lihtsa pea ja heledavõitu silmadega. Emaste Kutsikate klassis osales kaks pesakonnakaaslast- TYUSHLIK ja TYUKARA (N-Potap x Patimat). Mulle näis, et just Tyukaral olid selle ringi võitmiseks ja Parima Kutsika tiitlile kandideerimiseks suuremad võimalused, seda tänu suurepärasele laiale rindkerele ja headele jäsemetele ning suurele, ehkki koljuosas veidike robustsele peale. Kuid paraku pidas koer end ülal nagu taltsutamata mustang ja tegi justkui kõik, et näidata end halvimast küljest. Nii võidab ringi tema õde Tyushlik- väga suurekasvuline, lai ja massiivne, ilusa peaga koer, kellel kahjuks on üsna tõsised tagajalgade puudused- kitsas asetus, nõrk tõuge, seotud liikumine. Mainitud puuduste pärast kaotab ta Parima Kutsika võrdluses isasele kutsikale. Äärmiselt meeldiv oli sellel näitusel näha veterani- 11-aastast ALDAN'i (Botshar x Agur), kes oli heas vormis, hoitud ja armastatud. Teenitult Parim Veteran. Aitäh omanikule!

Isaste Juunioride klassi esindasid kolm koera. Kaks pesakonnakaaslast ZORDAN ja ZAMAN (Zor Tash x Abakira)- mõlemad suurt kasvu, hea luustikuga, lamedavõitu rindkerega, karvavahetuses. Mõlemad näitavad äärmiselt ebakindlat käitumist, mis alandab tõsiselt hinnet „Hea“-ni. Klassi võitjaks tuleb ning juuniori sertifikaadi saab 11-kuune GORZHUS TOBOI RAGDAN (Ursa El Vager x Rufa)- keskmist kasvu, tervikuna õigete joontega ja proportsionaalne, kuid seni veel mitte küllaldaselt mehise välimikuga.

Emaseid juunioore oli vaid üks- ZITA-BAGIRA (Zor Tash x Abakira)- suurt kasvu, hea luustikuga, väga kena peaga, heas vormis, veidike lameda ent sügava rinnakorvi ja mitte just laitmatute jäsemetega koer. Klassi võitja ja juunioride sertifikaadi omanik.

Isaste Noorte klassis esitleti viit koera, kes tervikuna olid madalatasemelised- ei ainsatki „Suurepäraselt“ ning vaid üks „Väga hea“. Nõnda tuli hindega „Väga hea“ klassi võitjaks EN-SHAMIL (Turkmen-Kala Azat x Zargul)- mitte eriti suurekasvuline, tugeva ehitusega, lai,

EN-SHAMIL- Noo VH/1

ENISH-SHOLE- Noo SP/1

LUKA- Ava SP/1, PI 1, VSP

KYUMUSH- Ava SP/1, PE1, TP, Sert

vähemahuka ja ebapiisavalt meheliku, kuid joontelt kena peaga koer. Tagatipuks keeldus koer näitusel liikumast hüpates vaid rõõmsalt üles peremehe peale ning kaotades sellega viimasegi võimaluse paremale hindele.

Isaste Avaklassis ainult kaks koera. Esimeseks tuli suurepärasel vormis ja viimaks ometi massi juurde võtnud ning täiskasvanuks küpsenud LUKA (Better x Altõn Zemfira). Teiseks- ALTÕN KÕZÕL-BATÕR (Elisbar x Diz Darhan Ergõlõh).

Tšempionide klassi võitjaks tuli klassi ainuosaline ZOR-TASH (Altõn Kõzõl-Batõr x Rufa).

Niisiis said kõigist osalenud isastest koertest „Suurepärase“ hinde vaid neli. Sertifikaadiring oli puhtalt formaalne kuna kõigil oli Eesti Tšempioni tiitel juba olemas. Järjestus oli järgmine: esimene- Luka, teine- Altõn Kõzõl-Batõr ja kolmas- Zor Tash. Parima Isase valikul lisati vaid neljas koht, mille sai juunioride võitja Gorzhus Toboi Ragdan. Parima Eesti Koera tiitli sai teenitult Luka.

Emaste Noorte klass oli esindatud kahe heatasemelise koeraga, kes teineteisele siiski konkurentsi ei pakkunud. Klassi võitjaks tuli hindega „Suurepärase“ vaieldamatult ENISH-SHOLE (Turkmen-Kala Azat x Zargul)- keskmist kasvu, tugev, lai, väga tõuline noor koer. Hindega „Väga hea“ jäi teiseks VARITA (Akram x Fagara)- samuti väga tõuline, naiselik, kuid emase hundimurdja jaoks siiski liiga õbluke.

Emaste Avaklass oli kõige arvukam (9 koera), huvitavam ja kvaliteedilt kõrgeim. Neli koera said hindeks „Väga hea“ ja viis „Suurepärase“. Kõik viis „suurepärasest“ olid tõesti head ning kuigi lõppjärjestuses on kohti ainult neli, ütles kohtunik, et siin vääriskid kohti kõik koerad!

Niisiis- viienda „Suurepärase“ sai ALTÕN HAISHA (Kara Han x Bigella Jurmo)- suurt kasvu, hea luustikuga, väga laia kehaga koer, kellel on suurepärased jäsemed ja suur, kuid koredapoolne ja suurevõitu silmadega pea. Neljas „Suurepärase“ oli HATUN (Ortodoks Konvent Tsugun x Indzhi Elli)- suurekasvuline, väga ilusa peaga, kuid kuivavõitu kehaehitusega koer. Kolmas „Suurepärase“- ABAKIRA (Altõn Zharmõsh x Aina)-

ZOR-TASH- CH SP/1, PI3

KUMUSHA BARONAS- CH SP/1

suurekasvuline, väga tugeva luustikuga ja massiivne koer suure ent koredavõitu pea ja suurevõitu silmadega. Teine „Suurepärase“ oli URGA (Orlan x Zargul)- suurt kasvu, hea luustikuga, suurepärase jäsemetega, väga laia keha ja õigete joontega peaga, kõrvad veidi kõrge asetusega ja koon võiks silmade alt olla rohkem täidetud. Klassi võitjaks tuli Magnitogorskist pärit tuntud kasvanduses sündinud ja hiljuti Leetu ostetud suurepärase valge KYUMUSH (Grafi Vest Urman x Sura).

Tšempionide klassis vaid üks koer- KUMUSHA BARONAS (Sher x Tedzhen iz Evdokimovoi Storozhki)- keskmist kasvu, tervikuna täiskasvanud emase kohta ebapiisavalt massiivne, lamedavõitu rinnakorvi, tõulise, kuid veidi toore ja suurevõitu silmadega peaga. Esimene hindega „Suurepärase“.

Erinevalt eelnevatest sertifikaadiringidest ei olnud emaste kesk-aasia lambakoerte „serdiring“ nii ettearvatav. Tšempionide ja noorteklassi võitjad Kumusha Baronas ja Enish-Shole tundusid avaklassi emaste „suurepärase“ nelikus liiga noortena ega suutnud neile konkurentsi pakkuda, peale selle muutus veidi ka koerte järjestus, sest kuigi esimene ja teine koht- Kyumush ja Urga- jäid küll samaks, siis vahetusid kolmas ja neljas- Abakira hakkas trikitama ja keeldus korralikult liikumast, seevastu Hatun jällegi elavnes ning näitas end parimast küljest. Erinevalt isastest oli siin ringis sertifikaati vaja kõikidele koertele, kuid paraku saab selle ikkagi vaid üks koer, kelleks sedakorda oli loomulikult Kyumush. Edasi Parima Emase valik ja järjestus: olemasolevaile koertele lisandus juuniorvõitja Zita-Bagira ja siin toimuski (vähemalt minu jaoks) selle ringi ootamatus- juunior ei satu mitte ainuüksi teisele kohale, vaid kohtunik kaalub teda tõsiselt isegi esikoha kandidaadina. Oli näha, et see noor koer oli kohtunikule väga meelt mööda. Kõik sellel näitusel kasvõi ainult oma klassis järjestusse sattunud emased olid suurepärase tõe esindajad, kellel on head perspektiivi nii näituse kui, tahaks loota, ka aretuskarjääris. Lõppjärjestus siis selline: parimaks emaseks koeraks valitakse Kyumush, teine oli Zita-Bagira, kolmas Urga, neljas Hatun. Parima Eesti koera tiitli sai Urga. Kyumush tunnustati ka Tõu Parimaks esindajaks.

Lõpetuseks tahaksin tänada kõiki näitusel osalenuid, kõiki, kes oma koertest hoolivad ja neid armastavad ega pea paljaks nendega erinäitusele tulla, sest vaatamata korraldajate pingutustele suudavad ürituse meeldivaks teha lõppkokkuvõttes siiski vaid osavõtjad ise!

Erilised tänusõnad tahaksin edastada meie ühingu liikmetele Marju Ellikule ja Eve Vallandile ilusate rosettide eest!

Meie Tõuühingu järgmine erinäitus toimub 2009 aasta septembris. Üheks näituse sügisesse ületoomise põhjuseks oli asjaolu, et 2009 aasta jaanuaris tuleb meil valida uus ühingu juhatus ning tahaks uuele juhatusle anda rohkem aega neile veel tundmatu ürituse „sisemusega“ tutvumiseks.

Kohtumiseni meie järgmisel näitusel!

KOERTE VALMISTOIDUD

Aleksander Lember, põllumajandusdoktor

Tööstuslikult toodetavate koerasöötade ajalugu on lühike võrreldes selle ajaga, mil koerad on inimese kõrval elanud. Koerakonservide ja -kuivtoitude laiaulatuslik võiduläik USA-s algas pärast Teist maailmasõda. Kuni selle ajani anti koertele igasugust sööta, mis parasjagu inimesel juhtus nende tarbeks olema. Linnakoerad sõid seda, mis inimese toidulaualt järele jäi ning neile osteti ka poest lihalõikeid ja odavamat kraami, maakoerad said kodus tapetud loomade tapajääke, vahel piima ja ka mune ning toitu, mida neil õnnestus ise hankida.

Väga rikaste perede „siniverelistele” koertele valmistati toitu spetsiaalselt kvaliteetsetest toiduainetest.

1860. aastal valmistas James Spratt esimesed koeraküpsised, milleks kasutas nisu, juurvilju ja veiseverd. Oma idee sai ta sellest, kui nägi, kuidas sadamas ringihulkuvad koerad sõid isuga ära visatud kuivikuid, mida meremehed pikale merereisile tavaliselt kaasa võtsid. Toode sai küllalt populaarseks ja taolist valmistoitu hakati nii mõneski kompaniis tootma, kuigi sellel tootel oli nii pooldajaid kui ka vastaseid. Töötati välja ja lasti tootmisesse järjest uusi koeratoite. 1930ndatel, suure depressiooni aastatel, hakati otsima võimalusi kasutada koerasöötades odavamat toormaterjali, järjest vähendati liha ja suurendati teravilja osatähtsust koerte ratsioonis. Koerakonservide hakati tootma 1940ndatel, samal ajal (1943) võeti kasutusele dehüdreeritud koeratoidud, millele tuli söötmisel vett lisada, et sööt sobiva konsistentsiga oleks.

Koerte kuivisöödad muutusid populaarseks pärast Teist maailmasõda. Jahuveskid said koerasöödatööstuste näol suurepärase jahvatusjäätmete realiseerimise koha, samuti tapamajad, kes müüsid koerasööda valmistajatele inimtoiduks kõlbmatu liha, subproduktid, haigete loomade liha jm. Tekkis inimtoiduks kõlbmatute taimsete ja loomsete produktide turg, mis oli suunatud sellele, et see kõik edukalt rahaks teha – lemmikloomade sööda kaudu. Loomsed saadused segati teraviljajäätmetega ja et see kõik üks kahtlane kaup oli, siis tuli seda tunde (isegi päevi) suurtes kateldes keeta, et hävitada kõik bakterid ja võimalikud haigusetekiitajad. Lõpptoodang vormiti graanuliteks, et seda oleks lihtne pakendisse panna.

1950ndatel juurutati Purina kompaniis uuenduslik koerte kuivisöötade valmistamise tehnoloogia. Kuivisöötat tehti kuni selle ajani kahel viisil – üks oli n-ö koeraküpsis (mida küpsetati), teine oli käsitsi segatud komponentidest graanulite valmistamine. Purina uut tehnoloogiat nimetati ekstrudeerimiseks. Kuivad sööda koostisained jahvatati, segati kokku vitamiinide-mineraalide preparaatide ja loomsete söötadega ning töödeldi lühiajaliselt kuuma auruga. Seejärel suunati segu ekstruderisse, kus kõrge temperatuuri ja suure rõhu juures tekkiv tainataoline mass, läbides spetsiaalse matriitsi, muudeti graanuliteks. Järgnes graanulite jahutamine, neile piserdati peale kuumtöötlemisel hävinud toitaineid (eriti A-, E- ja B₁-vitamiine, mis on eriti temperatuuritundlikud). Piserdusaine sisaldas tavaliselt ka spetsiaalseid lõhnaaineid, et sööt lõhnaks koertele meelepäraselt. Sööt oligi valmis pakendamiseks ja turustamiseks.

Koerte kuivtoitude müügistrateegias oli oluline nende mugavus, käepärasus ja lihtne kasutamiseviis. Koeraomanikul polnud enam vaja oma lemmikule toidu valmistamiseks vaeva näha ja aega kulutada. Koerasöötade valmistajad alustasid kohe ka suurt meediakampaaniat, kinnitades, et kuivisööt on täisväärtuslik ja koerte kõiki vajadusi rahuldav ning et koerte lisa söötmine, eriti „lauajääkidega”, on ohtlik. Tooted muutusid järjest atraktiivsemaks – võeti kasutusele uued kirevad pakendid, koerasöötadele hakati lisama spetsiifilisi värvaineid, müüki paisati erineva suuruse ja kujuga graanulid jne. Kui alguses müüdi koerasöötat spetsiaalsetes söödaladudes, siis varsti leidsid nad oma koha suurtes kaubanduskettides ning peagi ületaski koerte kuivtoitude müügist saadav raha tublisti seda summat, mida beebitoitude ostmisele kulutati.

Lemmikloomade söötade tootmise kompaniid kaasasid oma kampaaniasse ka loomaarste, kes hakkasid rääkima sellest, et kui koertele liha sööta, ei saa nad kõiki vajalikke

aineid, palju proteiini koera ratsioonis on tervisele ohtlik ja kindlasti peab sööt sisaldama süsivesikuid.

Järgnes uus müügistrateegia – hakati tootma spetsiaalseid kuivsöötasid erinevate tervisehäädade ja haiguste puhuks. Esimene selline tehti juba 1948. aastal ning see oli mõeldud koertele, kes kannatasid neeru- ja südamepuudulikkuse käes. Nüüdseks on välja töötatud rohkem kui 20 koerte kuivsööda retsepti mitmesuguste tõbede ja häädade leevendamiseks. *Hill's Pet Products*'i asutaja dr Mark Morris tuli esimesena ideele hakata tootma spetsiaalseid kuivsöödasid, järgnesid kiiresti Purina ja teised kompaniid. Neid söötasid müüsid ja reklaamisid loomaarstid ja peagi laienes koerasöötade müügivõrk loomakliinikutesse.

Kuni 1974. aastani kuulus kontroll lemmikloomade söötade ja toitefaktorite tarbenormide üle USA rahvusliku uurimisenõukogu (*National Research Council*) kompetentsi. Samal aastal moodustati söödakontrolli assotsiatsioon (*American Association of Feed Control Officials*). Uus loodud organ töötas lemmikloomade söödatööstuse alluvuses ja esindas loomulikult nende huve. Kõigepealt muudeti ära senine praktika, mille kohaselt sööda kasutuselevõtule eelnesid koerte söötmiskatsed. Need asendati lihtsalt sööda keemilise analüüsiga.

1985. aastal püüdis rahvuslik uurimisenõukogu lemmikloomade sööda valmistamisel sisse viia kolm olulist muudatust :

- 1) koguproteiini asemel näidata söödas 10 asendamatu aminohappe sisaldus;
- 2) söödasegu koostises olevate lubatud toitefaktorite sisalduse asemel näidata ära tegelikud tarbenormid ning sööda toitainete omastatavus pärast nende kuumtöötlemist, erinevate ainete koosmõju (näiteks fütaat teraviljades blokeerib teatud mineraalainete omastamist), taimsete ja loomsete aminohapete osa;
- 3) sööda toitainete sisaldus näidata 1000 kcal metaboliseeruva energia kohta, et söötasid oleks parem võrrelda.

Ja missugune oli söödatootmiskompaniide vastus – nad olid nendest ettepanekutest pettunud ja isegi raevus! Ka tänapäeval läheb kõik endistviisi edasi, praktiliselt kehtivad ikka enam kui kolmekümne aasta tagused standardid, ühtegi sisulist muudatust ei tehtud ja rahvusliku uurimisenõukogu 1985. a ettepanekuid ignoreeriti. Söötade omastatavusest ei räägita, kuigi on teada, et loomsed söödad maitsevad koertele enim ja neist omastavad nad toitaineid kõige paremini. Kuivsöötades on raske saavutada toitainete kõrget omastatavust, sest loomsed söödad on termiliselt töödeldud ning kasutatakse ohtralt madala kvaliteediga suure kiusisaldusega komponente.

Uus suund lemmikloomade söödatööstuses oli *premium*-söötade valmistamine ja turuletoomine. Seda sööta propageeriti kui parimat ja suurema toiteväärtusega ning valmistati eraldi nii kutsikatele, täiskasvanud koertele jne. Samas kasutati ikka neidsamu 1974. a standardeid.

Koertele valmistatakse kuivsööta erinevate nimetuste all – näiteks kompanii Hill's kutsikate kuivtoit lambaliha ja riisiga (*lamb & rice*) või kanalihaga. Kui palju aga tegelikult need söödad üht või teist sisaldavad, seda ostja paraku teada ei saa. Lugeses etiketilt koostisosi, selgub, et näiteks kuivtoit lambaliha ja riisiga sisaldab järgmisi komponente: jahvatatud mais, lambajahu (loodetavasti ikka lambalihast valmistatud jahu!), maisigluteenijahu, sojajahu, loomne rasv, jahvatatud riis, kuivatatud peedisäsi, ferendid, taimeõli, linaseeme, kaaliumkloriid, sool, L-lüsiin, hüdrokloriid, DL-metioniin, rosmariini ekstrakt.

Linnulihaga kuivsöödas on kõige rohkem samuti maisijahu, lambajahu asemel on kana- ja kalkunijahu. Koostisosade loetelu tuuakse ära tavaliselt kahanevas järjekorras, kuid täpsemat informatsiooni neilt etiketidelt ei saa ning paraku on need pigem eksitavad või õigemini reklaamitava vastuolus. Sellest võib ju ka aru saada, sest arvestades koostisaineid võiks neid nimetada pigem koerte maisijahu-kuivsöödaks. Kes sellist ostaks – see rohkem nagu sigade sööt...

Suur süsivesikute sisaldus ongi kuivsöötadele iseloomulik. Süsivesikute kogust etiketidel ära toodud ei ole, selle saab ise välja arvutada. Vaatame sedasama mainitud Hill's

kutsikate kuivsoöta (*lamb & rice*). Selle koostises on proteiini 21,3%, rasva 14,5%, kiude 2,3%, tuhka 4,7%, niiskust 8%.

Lämmastikuta ekstraktiivainete (põhiliselt tärglise ja mõningal määral ka suhkrute) sisalduse saame, kui 100st lahutame proteiini (-21,3), rasva (-14,5), kiu (-2,3), tuha (-4,7) ja niiskuse (-8) kogused. Saadud tulemus - 49,2 - tähendabki otsitavate lämmastikuta ekstraktiivainete (peamiselt tärglise) osa (%) söödas. Seega moodustavad süsivesikud (koos kiuga) üle poole söödas olevatest toitainetest (söödas 51,5% ja kuivaines 56%).

Täiskasvanud koerte kuivsoödad sisaldavad tavaliselt vähem proteiini ja ka rasva ning neis on süsivesikuid seega veelgi rohkem.

Mida halba need süsivesikud siis teevad? Koera seedesüsteem on evolutsiooniliselt kohanenud ikkagi loomse päritoluga söödaga, mis süsivesikuid oluliselt ei sisalda (glükogeeni ehk n-ö loomse tärglise osa neis on väike). Koera seedenõrede amüloolüütiline aktiivsus ei pruugi toime tulla süsivesikute suurte kogustega. Teada on, et koertel on piimasuhkrut lõhustava ensüümi aktiivsus väike (laktoositalumatust esineb ka inimestel). Meie koerad jäävad järjest kehvemaks, igasugused allergiad ja hädad, mille üle veel paarkümmend aastat tagasi ei kurdetud, on hakanud levima. Kas see võib olla seotud söötmistavade muutumisega? Ega sellele küsimusele vastust pole, kuid et seal ka alimentaarsed põhjused võivad olla, ei saa välistada.

Oma kogemuste põhjal võin küll väita, et mõne päeva jooksul peamiselt kuivsoöta stües hakkavad minu isase keskaasia lambakoera silmad rähma jooksma ning roe muutub vedelaks ja selle kogus suureneb. Ilmselt on koerte reaktsioon kuivsoödale igal isendil individuaalne - minu emane koer, kes on küll põhiliselt loomsete söötadega üles kasvatatud, talub millegipärast kuivsoöta paremini kui seesama mainitud isane, kes kuni seitsme kuuni põhiliselt kuivsoöta sai, kuigi roe muutub vedelaks temalgi. Arvestada tuleks ka sellega, et kuivsoötade rasvlahustuvate vitamiinide sisaldus on kordades suurem, kui tarbenormid ette näevad. Ega seegi väheoluline pole, et koerad eelistavad üldjuhul naturaalselt sööta (eriti liha) kuivsoödale, kuigi arvatavasti mõnigi koeraomanik väidab, et tema koer sööb meelsamini kuivsoöta. Eks koerte söömisharjumused kujunevad ajapikku välja ja sarnaselt inimestega on ka nende maitsed erinevad.

Koera maonõre pH on 1-2. Nii suur happesus (palju soolhapet) on vajalik selleks, et aktiveerida eeskätt valku lõhustavad ensüümid, hävitada kahjulik mikrofloora (sellepärast ei juhtugi koertega suurt midagi, kui nad vahel roiskunud asju sisse söövad, ja seda meelsasti), ning see aitab ka kontidest jagu saada. Kõrvalepõikena olgu öeldud, et kontidega on sama lugu nagu kuivsoödagagi, mõned koerad taluvad neid hästi (mõistlikes kogustes muidugi), teised ei saa nendega hakkama ja peavad maos lõhustamata konditükid välja oksendama.

Maos mingisugust süsivesikute lõhustumist koertel ei toimu, sest nende süljes ei ole tärglist lõhustavaid ensüüme (erinevalt segatoidulistest, näiteks seast) ja maonäärmed neid ei tooda. Happeline küümus liigub maost peensoolde, kus see neutraliseeritakse kõhunäärme- ja soolenõre poolt ning alles seal hakkavad süsivesikud lõhustuma.

Seega on süsivesikute lõhustamiseks koeral palju vähem aega kui segatoidulistel loomadega ja lisaks sellele on neil ka viimastega võrreldes oluliselt lühem peensool (toitainete lõhustumise ja imendumise koht). Süsivesikute tarbimisega tekib koerte puhul väga palju küsimusi, millele vastuseid pole kusagilt võtta - võrreldes põllumajandusloomadega on katseid vähem tehtud. Ja nii jääbki kogu see temaatika jutu tasemele. Igatahes selles on teadlased ühel meelel, et koer kui lihatoiduline saab hakkama ka süsivesikuteta, sest ta toodab organismi rakkudele vajaliku kütuse - glükooosi - glükoneogeneesil, lipiidide ja valkude ainevahetuse lõpp-produktidest (glütseroolist ja aminohapetest). Seetõttu polegi koerte söötmisnormides toodud süsivesikute tarbenorme. Mis juhtub aga siis, kui süsivesikuid on liiga palju, sellele annavad vastuse ilmselt uurimistööd tulevikus.

Taimsed söödad võttis inimene koerte söötmisel kasutusele eeskätt siis, kui liha polnud anda ning kunagi polnud nad ratsioonis esikohal. Põhjused on peamiselt majanduslikud - lemmikloomadele on inimesed valmis kulutama suuri summasid ja kui seda sööta annab valmistada odavalt, kasutades suhteliselt väheväärtuslikke taimseid söötasid, siis seda rohkem saab kasumit teenida. Selles peitubki kogu tõde - eesmärk pühendab abinõu!

1980ndatel hakati järjest rohkem rääkima sööda keemilistest konservantidest. Teatavasti on koerte kuivisööda kasutamiskõlblikkuse aeg suhteliselt pikk ning nüüdseks on paljud söödakompaniid hakanud keemiliste säilitusainete asemel kasutama C- ja E-vitamiini, mis muidugi kajastus kohe ka reklaamikampanias – nüüd nimetatakse neid kuivisöötasid orgaanilisteks, naturaalisteks. Samas on tootmisprotsess ikka sama ja ligikaudu 65% kasutatavatest komponentidest moodustavad teraviljad, kliid ja muud teraviljasaaduste kõrvalproduktid.

Selle jutu eesmärgiks polnud panna koerakasvatajaid loobuma kuivisöötadest. Ilmselt sobib neid ka kasutada, eriti siis, kui napib vahendeid ja teadmisi, et oma lemmikule kõiki tarbeid arvestav söödaratsioon ise kokku panna. Samas on järjest suurenemas nende koerakasvatajate arv, kes püüavad oma lemmikuid sööta naturaalsete söötadega ning arvatavasti ei juhtu koertega midagi halba, kui nad kuivisööda kõrval aeg-ajalt ka aastatuhandeid nende põhitoiduks olnud liha ja selle subprodukte maitsta saavad.

KLUBI INFO

UUED VÄLIMIKU TSEMPIONID:

Kaukaasia lambakoer ZIMSA (CALVIN x ZETARIA GURAM WOLRUS) Kasv: M.Kaarep, Tallinn om: A.Kallasmaa, Tallinn	EST JCH, EST JW-08, EST W-08
Kaukaasia lambakoer RUSSKIY MEDVED VITIM (RUSSKIY MEDVED OZORNIK x SAMOCVETY URALA CHAIKA) Kasv: G.Kirkitskaya, Vene, om: N.Mihelson, Eesti	EST&LTU JCH, LTU&EST JW-08
Kaukaasia lambakoer TALÕŠ (BARON x TÖRKE) Kasv: U.Saarmets, Tapa om: K.Kanniste, Eesti	EST JCH
Kesk-aasia lambakoer ENISH-SHOHLE (TURKMEN-KALA AZAT x ZARGUL) Kasv: V.Karpenko, Vene, om: V.Raudsep, Võrumaa	EST JCH
Kesk-aasia lambakoer EST&LV JCH, BALT&NORD JW-07 E-SHAHRUH (TURKMEN-KALA AZAT x ZARGUL) Kasv: V.Karpenko, Vene, om: O.Guivan, Tallinn	RUS JCH
Kesk-aasia lambakoer EST JCH UR (TURKMEN-KALA AZAT x ZARGUL) Kasv: V.Karpenko, Vene, om: V.Nekrassov, Tallinn	EST CH
Kesk-aasia lambakoer EST JCH, EST W-07 KUMUSHA BARONAS (SHER x TEDZHEN IZ EVDOKIMOVOI STOROZHKI) Kasv: V.Venckus, Leedu, om: J.Martin, Harjumaa	EST CH

Düsplaasia uuringute tulemused

Kaukaasia lambakoerad

nimi	Reg.nr.	isa	ema	puusad	küünrad
BERETTA	EST 00860/03	EWERLU RANGER (D)	GLORIARON BIBI	AA	11
ULTRA IZ KLANA SIBIRSKOGO	EST-00716/ 08	HUNHUZ IZ STOLITSY SIBIRI	TSUNAMI IZ STOLITSY SIBIRI	A	1
VALDGEIM DOLCHE	EST-00717/ 08	RUSSKIY MEDVED OSIP	BAIRAK AZKAS DAMIRA	C	2

Kesk-aasia lambakoerad

nimi	Reg.nr.	isa	ema	puusad	küünrad
ALTÕN FAVARA-ORH	EST-00087/ 06	LYUTER ORHAN METAL (A)	PATIMAT (B0)	AA	01
ALTÕN ROZ	EST-01764/ 04	VOLLES EMIRMUN WOLEST (C1)	MARDZHAN (A0)	DE	11
ALTÕN HAISHA	EST-01669/ E06	KARA HAN	BIGELLA JURMO	AA	00
ALTÕN HAKIM	EST-01667/ E06	KARA HAN	BIGELLA JURMO	AA	00
UNKUR VAHRI	EST-00181/ 08	SHER-GIZ AMIR	UNKUR ANISAI	EE	02
JAKSHA AKMENU GELE	EST-00183/ 08	SHER	YUSMIGUL	EE	00